

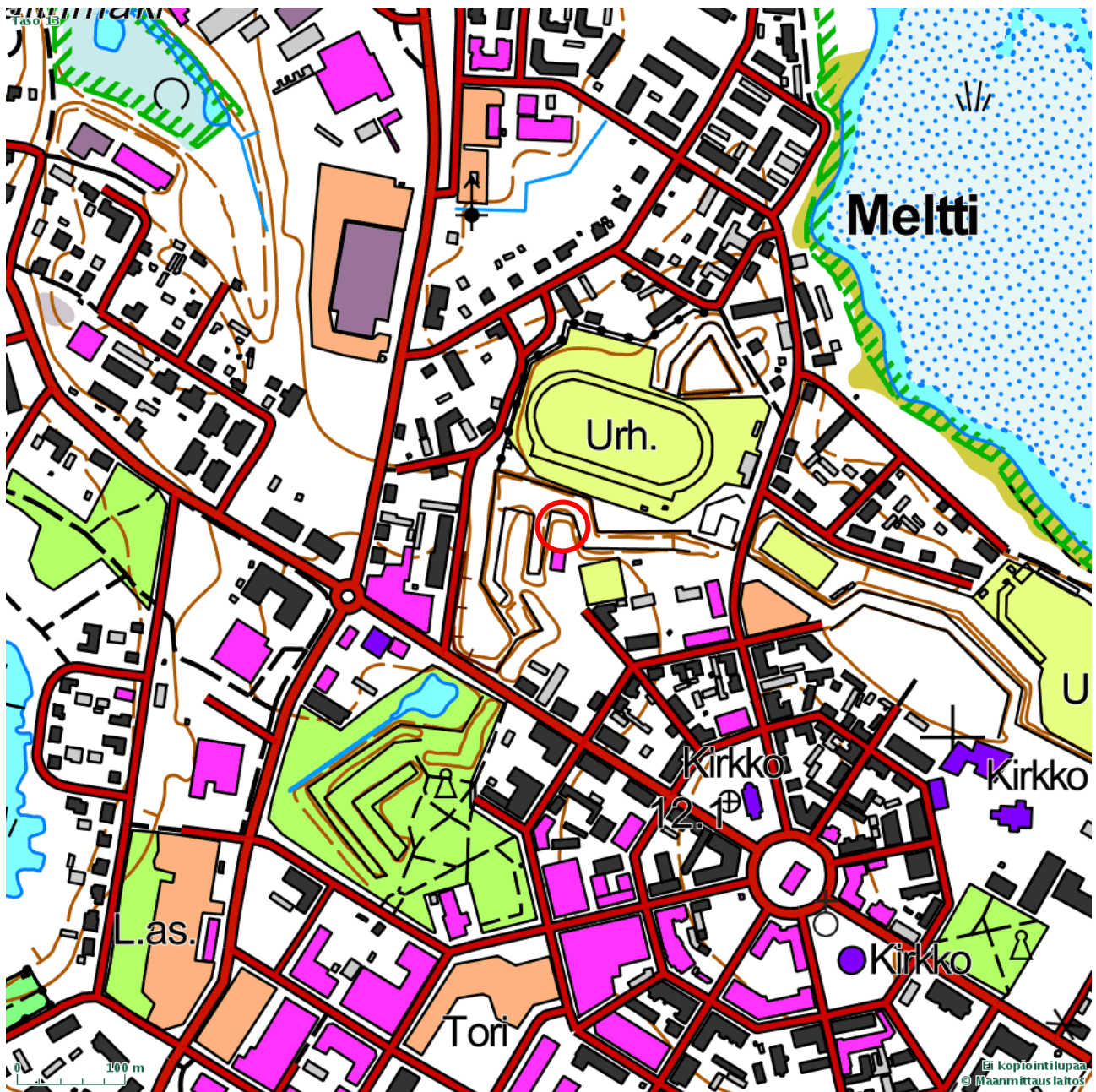
HAMINA

KESÄTEATTERIN NÄYTTÄMÖN POHJUSTUSTÖIDEN ARKEOLOGINEN VALVONTA
Paula Kouki 2015

Sisällysluettelo

Kartta	2
Tiivistelmä.....	3
Arkisto- ja rekisteritiedot.....	4
Arkeologinen valvonta.....	5
Kohde.....	5
Menetelmäkuvaus.....	5
Työn kulku ja havainnot.....	6
Löydöt.....	7
Yhteenvedo	8
Liitteet.....	9
Lähteet.....	9
Karttaliite 1	10

Kartta

Kuva 1. Valvottavan kohteen sijainti Haminan linnoituksessa (punainen ympyrä). Kartta: Maanmittauslaitos, Kansalaisen karttapaikka. Pohjoinen ylhäällä.

Tiivistelmä

Suoritetun arkeologisen valvonnan kohteena oli Haminan linnoituksen (MJ-tunnus: 1000003513) Hämeenlinnan bastionissa vuonna 1785 rakennetun ruutikellarin taakse vallien väliin jäävä suunnikkaan muotoinen alue. Kohteeseen tullaan rakentamaan Haminan kesäteatterin näyttämö ja katsomorakennelma. Nyt suoritetun valvonnan lähtökohtana oli Museoviraston lausunto (MV/152/05.03.00/2013), ja sen tavoitteena oli varmistaa, että alueelle rakennettavan kesäteatterin näyttämön alueen tasoitustyöt toteutetaan Museoviraston lausunnon edellyttämällä tavalla. Lisäksi työhön kuului konekaivuun valvonta ja dokumentointi, joka suoritettiin tekemällä havaituista kerroksista kirjalliset kuvaukset sekä digitaalisin valokuvin. Korkeusvaatituksista vastasi työn tilaajan edustajana Haminan Rakentajapalvelu ky:n Seppo Kallio.

Hämeenlinnan bastioni on Haminan linnoituksen parhaiten säilynyttä, 1780-luvulle ajoittuvaa osaa. Alue sijaitsee myös 1600-luvun asemakaava-alueella. Konekaivuulla poistettiin pintaturvetta ja maata bastionin vallien ja ruutikellarin väliin jäävältä noin 120 m² alueelta 10–50 cm. Turvekerroksen alla havaittiin pintamaa, joka sisälsi runsaasti modernia jätettä ja jälkiä ruutikellarin 1980-luvulla tapahtuneen peruskorjauksesta. Alueen itäosassa oli lisäksi pintamaan alla n. 30 m² alueella 20–30 cm paksu kerros kiviä ja soraa, joka tulkittiin täyttömaaksi. Tämän täyttökerroksen ja alueen muissa osissa suoraan pintamaakerroksen alla oli kellertävä, puhdas hiekka, jonka pinnassa havaittiin laajahko kalkkilaastiläikkä ja varsin runsaasti tiilimurskaa. Kerroksen pinnasta poimittiin myös muutamia 1700–1800 -luville ajoittuvia löytöjä. Hiekkakerros voi ajoittua ruutikellarin ja/tai bastionin rakennusvaiheeseen 1780-luvulla. Kerrokseen ei kajottu.

Tässä raportissa kuvatussa arkeologisessa valvonnassa suoritetut työt kohdistuivat vain näyttämön alueeseen. Valvonnassa ei maakerrosten poiston yhteydessä tullut esiin rakenteita tai säilytettäväksi määriteltäviä historialliseen asutukseen ja toimintaan liittyviä kerroksia. Vallia kiertävään ojaan tai ruutikellarin sadevesiojaan ei kaivuutyössä kajottu, lukuun ottamatta turpeen poistoa vallia kiertävän ojan kivien päältä. Poistetut maakerrokset läjitettiin alueelle. Ne tullaan säilyttämään alueella, jotta alue voidaan ennallistaa kesäteatterin toiminnan loputtua. Alueelta kerätyt löydöt poistettiin dokumentoinnin ja valokuvauksen jälkeen.

Haminassa 30.12.2015

Paula Kouki, FT

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kunta:	Hamina
Kohde:	Haminan linnoitus
MJ-tunnus:	1000003513
Koordinaatit:	P (ETRS-TM35FIN): 6714876 I (ETRS-TM35FIN): 510851 (Linnoituksen koordinaatit muinaisjäännösrekisterissä) Z = 8.25 m m.p.y. (Haminan kaupunki, ruutikellarin taso maanpinnassa)
Kiinteistötunnus ja maanomistajatiedot:	75-401-4-17, Hamina kaupunki
Tutkimuksen laatu:	Arkeologinen valvonta
Tutkimusalueen laajuus:	n. 120 m ²
Peruskartta:	TM35-lehtijako Yleislehtijako
Valvoja:	Paula Kouki
Kenttätyöaika:	16.12.2015
Tilaaaja ja rahoittaja:	Haminan teatteriyhdistys ry
Digitaalikuvat:	Hamina_Hmlbastioni(1)-(22)
Tutkimushistoria:	Heimala 1959 Mökkönen 2003 Koivisto 2006a, 2006b, 2008 Koivisto 2014
Alkuperäinen raportti:	Museoviraston arkisto
Kopiot (1 kpl):	Haminan teatteriyhdistys ry

Arkeologinen valvonta

Kohde

Haminan kaupunki on perustettu vuonna 1721 paikalla aiemmin sijainneen Vehkalahden Uudenkaupungin (per. 1653) paikalle. Alueella on kuitenkin ollut asutusta jo keskiajalla. Vehkalahden Uudenkaupungin asemakaava oli ruutuasemakaava, joka on jäänyt osittain 1720-luvulla perustetun bastionilinnituksen alle. Haminan linnoitusta on rakennettu useissa vaiheissa. Nykyisen ulkoasunsa se on saanut 1770-luvulta 1800-luvun alkukymmenelle jatkuneiden rakennusvaiheiden aikana. Nykyinen kaupunkialue on kasvanut linnoituksen ulkopuolelle 1800-luvun loppupuolelta alkaen, jolloin myös osia linnoituksesta on purettu. Tutkittu alue sijaitsee kiinteäksi muinaisjäännekseksi määritellyn Haminan linnoituksen (MJ-tunnus: 1000003513) luoteisosassa Hämeenlinnan bastionissa.

Varsinaiset arkeologiset tutkimukset Haminassa aloitti Teemu Mökkösen (2003) silloiselle Museoviraston Rakennushistorian osastolle tekemä kaupunkiarkeologinen inventointi vuonna 2003. Inventoinnissa Mökkönen määritteli ne alueet, joilla Haminassa on voinut säilyä jäänteitä 1600–1700 -lukujen asutuksesta. Mökkösen inventoinnin jälkeen Haminassa on 2000-luvulla tutkittu kaivauksin useita kohteita linnoituksen ja kaupungin historiallisen keskustan alueella (esim. Suhonen 2005; Koivisto 2006a, 2006b, 2008; Vuoristo 2009; Koivisto 2014).

Arkeologisen valvonnan kohteena oli Haminan linnoituksen luoteisosassa Hämeenlinnan bastionissa 1780-luvulla rakennetun ruutikellarin taakse vallien väliin jäävä suunnikkaan muotoinen kenttä (Kartta 1). Hämeenlinnan bastioni on Haminan linnoituksen parhaiten säilynyttä, 1780-luvulle ajoittuvaa osaa. Alue sijaitsee myös 1600-luvun asemakaava-alueella (Mökkönen 2003: 30–31), mutta todennäköisesti linnoituksen rakennustyöt 1700-luvulla ovat tuhonneet mahdolliset varhaisemmat kulttuurikerrokset. Aivan nyt tutkitun alueen vieressä sijaitsee vuonna 1785 rakennettu ruutikellari, joka on restauroitu Museoviraston valvonnassa vuosina 1985–88.

Menetelmäkuvaus

Valvonnan lähtökohtana oli Museoviraston aluetta koskeva lausunto (MV/152/05.03.00/2013). Arkeologisen valvonnan tavoitteena oli varmistaa, että alueelle rakennettavan kesäteatterin näyttämön alueen tasoitustyöt toteutetaan Museoviraston lausunnon edellyttämällä tavalla puuttumatta linnoitusrakenteisiin tai ruutikellarin kivettyyn sadevesiojaan. Lisäksi työhön kuului konekaivuun valvonta ja dokumentointi. Mikäli valvonnassa olisi havaittu kiinteään muinaisjäännekseen liittyviä rakenteita tai historiallisia kulttuurikerroksia, työt olisi keskeytetty.

Konekaivuu suoritettiin noin 15–20 cm kerroksina. Kaivinkoneen kuljettaja oli erittäin taitava ja huolellinen, mikä mahdollisti maakerrosten tasaisen poiston. Maa-aineksen poistoa valvottiin jatkuvasti, ja syntyvät tasot tarkastettiin kerrosten kaivuun välillä. Tilaaajan edustajana paikalla oli Haminan Rakentajapalvelu ky:n Seppo Kallio, joka suoritti tarvittavat vaaitukset. Lisäksi paikalla oli Haminan teatteriyhdistyksen vapaaehtoisia, jotka osallistuivat lapiointiin.

Työn kulku ja havainnot

Työ aloitettiin pintaturpeen poistolla. Turve kuorittiin koneellisesti näyttämön tasoitettavalta alueelta. Vallitusta kiertävän ojan laitaan jätettiin 0,5–1 m leveä suojavaöhyke, jolta turve kuorittiin lapiolla, jotta ojan kiveystä ei vahingoiteta. Turve ja pintamaa, joiden paksuus vaihteli kiveyksen päällä 10–20 cm välillä, poistettiin ojan reunassa kiveyksen pinnan tasoon. Ojan kiveys on alueen itäosassa huomattavasti korkeammassa tasossa kuin sen pohjoispäässä. Kiveystä puhdistettaessa todettiin, että siitä on irronnut joitakin kiviä, jotka löytyivät ojan liepeiltä ja sen pohjalta. Kivet otettiin talteen kiveyksen korjaamista varten. Myös ruutikellaria kiertävälle kiveykselle jätettiin vastaava suojavaöhyke. Poistettu turve läjitettiin alueelle odottamaan varastointia. Turpeet poistettiin yhteensä n. 120 m² alueelta.

Pintaturpeen poiston jälkeen alueelta kuorittiin tumma, mullan- ja hiekasekainen, runsaasti modernia jätettä sisältänyt pintamaa, jättäen vallitusta kiertävälle ojalle 0,5–1 m suojavaöhyke. Pintamaakerroksessa oli myös joitakin vanhoja tiiliä, jotka lienevät peräisin ruutikellarin korjauksesta 1980-luvulla. Poistettu maa-aines läjitettiin omaan kasaansa. Pintamaakerroksen paksuus turpeen alla oli 10–20 cm.

Pintamaan alla alueen itäosasta tavattiin vaihtelevasti 2–3 m leveä, etelään päin levenevä vyöhyke tummanruskeaa, pääasiassa sorasta ja kivistä koostuvaa maa-ainesta. Kerros ei sisältänyt esinelöytöjä, mutta kylläkin melko paljon nokea ja hiiltä, myös muutamia suurempia hiiltyneitä puunkappaleita, joitakin pitkälle maatuneita luita sekä jonkin verran palokuonaa sekä kreosoottipikeä. Kerros tulkittiin alueelle tuoduksi täyttömaaksi. Täyttökerros kuorittiin koneellisesti pois suurimmalta osaltaan noin 15 cm paksuisina kerroksina. Kerroksen poiston jälkeisten vaaitusten perusteella korkeusero alueen eri osien välillä johtui pääasiassa tästä täyttökerroksesta. Kerroksen paksuus alueen itäreunassa oli 20–30 cm, josta kerros oheni kohti alueen keskiosaa ja puuttui kokonaan kaivetun alueen länsireunasta.

Alueen itäosassa kivi- ja sorakerroksen alla, muualla suoraan pintamaakerroksen alla, tuli koko kaivetulla alueella esiin kellanruskea, tasalaatuinen ja puhtaalta vaikuttava hiekka. Alueen muutamat löydöt tulivat tämän kerroksen ja ylempien kerrosten rajapinnasta. Lisäksi hiekkakerroksen pinnassa havaittiin tasoitetun alueen länsireunassa noin 1,5 m halkaisijaltaan oleva alue, jolla oli runsaasti kalkkilaastia, ja tasoitetun alueen itäreunassa ojan profiilia vasten kaksi aluetta, joilla oli runsaasti oranssinpunaista, pitkälle rapautunutta

tiilimurskaa (Kuva 2). Löytöjen ajoituksen ja rakennusjätteen perusteella on mahdollista, että tämä kerros edustaa alkuperäistä bastionin vallien sisäpuolisen alueen pintaa, ja ajoittuu vallien ja ruutikellarin rakentamisen tietämille 1780-luvulla. Lisäksi vastaavanlaista kellertävää hiekkaa, johon liittyy laastia ja tiilenkappaleita, on tavattu bastionin rakenteiden yhteydessä ainakin Aholaisenkulman tontin (Koivisto 2006a: 15; 2008: 12) kaivauksilla. Hiekkakerrokseen ei alueen tasoituksen yhteydessä kajottu.

Tutkitulla alueella ei valvonnan yhteydessä tavattu rakenteita. Valleja kiertäviin ojiin tai itse valleihin ei rakennustyön yhteydessä kajottu, lukuun ottamatta lapiolla suoritettua turpeen ja pintamaan poistoa ojan kentän puoleisen reunakiveyksen päältä.

Kuva 2. Vallien välinen alue tasoittamisen jälkeen. Valkoiset nuolet osoittavat paikkoja, joissa maakerrosten rajapinnassa oli havaittavissa tiilimurskaa ja kalkkilaastia (vasemmanpuoleisin nuoli). Suunta S-N. Kuva: P. Kouki.

Löydöt

Turpeen alla sijainnut pintamaakerros sisälsi runsaasti modernia jättemateriaalia viime vuosikymmeniltä, kuten pullolasia, pullonkorkkeja, metallisia juomatölkkejä ja kaapelin suojamuovia. Lisäksi kerroksessa oli kymmenkunta vanhaa (ei tehdasvalmisteista) mutta verraten hyväkuntoista tiiltä, jotka ovat luultavasti päätyneet alueelle ruutikellarin kunnostuksen yhteydessä 1980-luvulla.

Tasatun alueen itäosassa sijainneesta, täyttömaaksi tulkitusta tummanruskeasta sora- ja kivikerroksesta tavattiin melko runsaasti hiiltä, kreosoottipikeä ja muutamia isohkoja möhkäleitä palokuonaa, jossa oli ainakin metallia ja sulanutta lasia. Lisäksi kerroksessa oli jäänteitä muutamista pitkälle maatuneista luista, joista oli jäljellä lähinnä pitkien luiden nivelpäitä, nekin pahoin maatuneita ja hapertuneita. Poistettu maa läjitettiin alueelle samaan kasaan pintamaakerroksen kanssa.

Valvonnan yhteydessä löytöjä otettiin talteen vain alimmasta kerroksesta, joka rajautui kellertävään, puhtaalta vaikuttavaan hiekkaan. Nämä löydöt, mm. lasitettu punasavikeramiikka, fajanssi, punttelipullon pohja ja liitupiipun pesän kappale, ovat ajoitettavissa 1700–1800 -luvulle (ks. kuvataulut). Löydöt tulivat täyttö- ja pintamaakerrosten ja kellertävän hiekan rajavyöhykkeestä, ja voivat liittyä ruutikellarin tai vallien rakentamisvaiheeseen, josta kerroksen pinnassa oli myös mahdollisia merkkejä. Löydöt puhdistettiin ja valokuvattiin, mutta kontekstinsa perusteella niitä ei katsottu niin merkittäviksi, että ne olisi ollut tarpeen tallettaa Museoviraston kokoelmiin.

Yhteenveto

Kesäteatterin näyttämön tasoitustyön yhteydessä ruutikellarin taakse jäävän alueen pintaa tasattiin laskemalla se kokonaisuudessaan noin 8.25 m tasoon. Alueelta poistettiin pintaturpeen poiston jälkeen 10–40 cm maata niin että eniten maata poistettiin koilliskulmasta ja itäreunasta, jossa oli paksu soran ja kivien sekainen täytemaakerros, kun taas vähiten maata poistettiin länsireunasta, jossa ruutikellarin puoleisesta päästä poistettiin vain pintaturve (Karttaliite 1).

Poistetut maakerrokset ovat tulkittavissa linnoituksen rakentamista myöhäisemmiksi pinta- ja täyttömaakerroksiksi. Historialliselle ajalle, noin 1700–1800 -luvulle ajoittuvaksi materiaaliksi katsottavia löytöjä tuli niukasti, ja niitä tavattiin ainoastaan pinta- ja täyttömaakerrosten ja niiden alla olevan kellertävän hiekan rajavyöhykkeestä. Löytöjä ei talletettu. Rakennusjätteiden perusteella kellertävä hiekka edustaa mahdollisesti ruutikellarin ja/tai bastionin rakennusvaihetta 1780-luvulla.

Näyttämöalueelle tullaan levittämään suodatinkankaalla maapohjasta erotettu sora- ja kivituhkakerros, joka voidaan poistaa kesäteatteritoiminnan alueella loppuessa. Alueen rakennussuunnitelman mukaan poistetut turve- ja maakerrokset on tarkoitus varastoida katsomon alle jäävälle alueelle suodatinkankaalla alustastaan erotettuna, jolloin alue voidaan entistää katsomon purkamisen yhteydessä.

Liitteet

Karttaliite 1

Luettelo poistetuista löydöistä

Valokuvaluettelo

Valokuvataulut

Lähteet

Painamattomat lähteet

Heimala, Aarne 1959: Haminan vallien inventointi kesällä 1959 Kertomus fil. kand. Aarne Heimalan virkamatkasta Haminaan 27.7.-17.8.1959. Inventointi 1959. Raportti Museoviraston arkistossa / digitaalinen versio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Koivisto, Andreas, 2006a. Hamina Aholaisenkulman tontin koekaivaus vuonna 2006. Kaivauskertomus Museoviraston arkistossa / digitaalinen versio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Koivisto, Andreas 2006b. Torinvarren koulun tontin arkeologinen koekaivaus 2006. Kaivauskertomus Museoviraston arkistossa / digitaalinen versio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Koivisto, Andreas 2008. Haminan Aholaisenkulman arkeologiset tutkimukset vuonna 2008. Tutkimusraportti Museoviraston arkistossa / digitaalinen kopio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Koivisto, Satu 2014. Hamina. Linnoitus, kortteli 65 tontti 13. Rakennettavan tontin arkeologinen koekaivaus 4.–7.8.2014. Tutkimusraportti Museoviraston arkistossa / digitaalinen kopio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Mökkönen, Teemu 2003: Hamina – Fredrikshamn. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto, rakennushistorian osasto. Raportti Museoviraston arkistossa / digitaalinen versio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Suhonen, V.-P. 2005. Koekaivaus Haminan varuskunta-alueella vuonna 2005. Kaivauskertomus Museoviraston arkistossa / digitaalinen versio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Vuoristo, Katja 2009: Haminan Linnoituksen kaupunginosan korttelin 8 tontin 3 kaivaukset 18.5.–5.6.2009. Tutkimusraportti Museoviraston arkistossa / digitaalinen kopio Muinaisjäännösten hankerekisterissä.

Karttaliite 1

Näyttämöalue, rakennussuunnitelmapiirros. Alue, jolta pintaturve poistettiin, on merkitty piirrokseen sinisellä reunuksella. Alue, jolla tehtiin tasoitustöitä, on merkitty keltaisella reunuksella. Karttaan on merkitty maanpinnan korkeus turpeen poiston jälkeen. Loppukorkeus alueella vastaa ruutikellarin korkeutta (8,25 m p.y.).

